

Okozati vizsgálat a gazdasági társadalmi folyamatok és a fiatalok tanulási célú mobilitása között Európában¹

Dabasi Halász Zsuzsanna – Siposné Nándori Eszter – Ilyés Csaba
Miskolci Egyetem

A TANULMÁNY CÉLJA

Az EUROPA 2020 stratégiában különös figyelmet kapott a fiatal generáció mobilitása, migrációja, munkavállalása és képzése, mint az intelligens fenntartható gazdasági növekedés egyik fontos alappillére. Vizsgálatunk célja az volt, hogy tudományosan megalapozott információkkal segítsük a politika aktorait a fiatalok mobilizációjával kapcsolatos döntéshozatalaikban.

ALKALMAZOTT MÓDSZERTAN

A legtöbb kutatás mikro szinten vizsgálja a kérdést és az okokat, motivációkat egyéni minőségi ismérvként fogja fel. Ebben a cikkünkben kutatásaink egy olyan szeletét mutatjuk be, melyben megkíséreltük az összefüggéseket feltárni Európában, a hallgatók mobilitása és az őket körülvevő gazdasági és társadalmi környezet között, számos makrogazdasági paraméter panel-elemzésével. Egyrészt vizsgáltuk a teljes Európai Unió szintjén, majd külön-külön az inkább befogadó centrum és inkább kibocsátó periféria területeken. A 2015-ben indult MOVE projekt biztosította, hogy a megfelelő mennyiségű és minőségű adat rendelkezésre álljon, így az elemzéseinkhez a 2003-2014 közötti időszakot tudtuk kiválasztani.

LEGFONTOSABB EREDMÉNYEK

A kimenő és bejövő mobilitás okainak vizsgálatakor egyértelműen kijelenthető, hogy a fő motiváló tényezők, többek között, a kedvezőtlen munkaerő-piaci feltételek, az alacsony gazdasági fellendülés a magasabb iskolai végzettség, valamint a rosszabb életkörülmények a kimenő, valamint a GDP és a HDI növekedése, a szegénységi ráta csökkenése a bejövő mobilitás fő mozgatórugója.

GYAKORLATI JAVASLATOK

Eredményeink alapján megállapítható, hogy számos makrogazdasági tényező alakítja vagy befolyásolja a mobilitás mértékét, több modell-elemzéssel számszerűsítettük ezen hatásokat. Kutatásunkkal a politikai döntéshozók az Európán belüli mobilitás kezeléséhez kaptak számítással alátámasztott segítséget.

Kulcsszavak: mobilitás, fiatalok, migráció okai, makrogazdasági elemzés, Európai Unió

¹ A kutatás és tanulmány a MOVE "Mapping mobility – pathways, institutions and structural effects of youth mobility in Europe" HORIZON 2020 Under Grant Agreement No. 649263 projekt támogatásával készült. A tanulmány megjelenését a projekt finanszírozta. www.move-project.eu

BEVEZETÉS

Ravenstein jól ismert elmélete alapján (Ravenstein 1885) a makroszintű mobilitás elemzésénél gyakran használjuk a push (húzó) és a pull (toló) faktorokat, míg mezo- és mikroszintű elemzéseknél inkább a költség-haszon számításokat vagy a minőségi primer elemzéseket szokták alkalmazni. Konceptiója szerint a lakóhelyre vonatkozó kedvezőtlen életfeltételek „kényszerítik”, „tolják” az embereket, míg a külföldi körülmények feltételezhetően kedvezőbbek, azok „húzzák” őket, vagyis a vonzalom kritériumává válnak (Anacka et al. 2013). Az önkéntes mobilitás különböző típusai tekintetében – amelyek mostanában jellemzőek Európában – a célországok húzó tényezői dominálnak a tanulmányi, foglalkoztatási és vállalkozói mobilitásban. Harris és Todaro (1970) olyan modelleket terveztek, amelyek továbbfejlesztették a push-and-pull faktor megközelítést. Modelljük kombinálta a gazdasági logikát szociológiai és földrajzi vonatkozásokkal.

Az oktatás és a migráció közötti kapcsolat nagyon összetett, és természeténél fogva különböző nézőpontok vannak: egyes tanulmányok (Stark & Taylor 1991, Donato 1993, Yang & Guo 1999) kiemelik az iskolai végzettség kedvező hatásait a migrációs hajlandóságra, míg más tanulmányok (Massey & Espinosa 1997, Quinn & Rubb 2005) az ellenkezőjét állítják. D’Hombres & Nunziata (2016) megállapította, hogy a magasabb iskolai végzettség a helyiek kisebb expozícióját eredményezi a migráció negatív hatásaihoz képest. A mobilitás és az oktatás közötti kapcsolat megvitatásának másik szempontja a „brain-drain” kérdése. Az agyelszívás során az országok elveszítik a leginkább képzett és tehetséges munkavállalóikat, a más országokba történő elvándorlás miatt (Dodani & Laporte 2005, Docquier & Rapoport 2012). Ez a tendencia főleg a fejlődő országokat érinti, mivel a magasán képzett munkavállalók motivációját a fejlett országok számos pozitív tulajdonsága indukálja: pl. magasabb fizetés, jobb életminőség, modernizált oktatási rendszerek, szellemi szabadság stb. (Docquier & Marfouk 2006).

A modern szakirodalom a hagyományos migrációs okok és hatások mellett, elkezdte feltárni a szubjektív jóléttel kapcsolatos összefüggéseket is. Központi kérdés, hogy a vándorlás boldogabbá teszi-e az embert (De Jong et al. 2002, Senik 2011, Bartram 2011, 2013), illetve ezzel szoros összefüggésben az, hogy a kibocsátó országban a boldogabb emberek-e azok, akik nagyobb valószínűséggel vándorolnak. Azaz a kérdés az, hogy a vándorlás pozitív vagy negatív kapcsolatban van-e a szubjektív

jóléttel (Graham & Markowitz 2011, Bartram 2013, Cai et al. 2014, Chindarkar 2014, Otrashchenko & Popova 2014a, 2014b). Ezen az úton haladva építettük meg oksági makro-modellünket a hallgatói mobilitás magyarázatához.

A centrum-periféria kifejezéseket először Wallerstein (1979) használta a modern világgazdaság leírására. A világvándorlás célországaiban az információgazdaság erősödése és a magasán képzett humántőke jelentős koncentrációja látható. Számos gazdasági és technológiai tevékenység marad a központi országokban, mint például a kutatás és fejlesztés, a globális üzleti politikát meghatározó tevékenységek, vagy az információs technológiával és a felsőoktatással kapcsolatos tevékenységek (Hannerz 1992). A Wallerstein elméletében használt tartalmak nemcsak a társadalmi szerveződés makroszintjére vonatkoznak, hanem a helyi gazdaság struktúrájára is értelmezhetők (Kincses – Rédei 2010). A tanulási célú mobilitásban is egyértelműen észrevehető a centrum-periféria hatás. A folyamat földrajzilag látható bizonyos országok bizonyos városai és egyetemei esetében (Salt & Millar 2007; Rédei 2009).

A fiatalok mobilitásának okairól szóló vizsgálatokat területi aspektusból is elvégeztük ezen megfontolások alapján. Román kollegáink eredményeit felhasználva – ők a kutatási projektben klaszterelemzéssel megvizsgálták, hogy a bejövő és kimenő vándorlás alapján milyen mintázat jelenik meg – a mobilitás makrogazdasági és társadalmi okait külön centrum, azaz befogadó országokra és külön a perifériára, azaz a kibocsátó nemzetgazdaságokra is meghatározzuk (Manafi et al. 2017).

MODELLÉPÍTÉS A FIATALOK TANULÁSI CÉLÚ MOBILITÁSÁNAK GAZDASÁGI ÉS TÁRSADALMI OKAIHOZ ÉS A VIZSGÁLATI MÓDSZERTAN

A neoklasszikus makroökonómia alapján heurisztikus modellt alakítottunk ki, amibe számos elmélet bevonásra került. A „jóléti mágnes” hipotézisei azt feltételezik, hogy a migráció központi oka a régiók (helyi, regionális, nemzeti és nemzetek közötti) jóléthez való hozzáféréseinek különbségei (Borjas 1999, Giulietti & Wahba 2012). A „globális oktatási hipotézisek” a migráció meghatározó tényezőire összpontosítanak és a makroszintű differenciák szerepére a globális oktatási piacon (Haas 2011). A migráció harmadik fontos tényezője a régiók demográfiai egyenlősége és a rájuk támaszkodó

kihívások (Muenz 2013). A bevándorlás gravitációs modellje (Zipf 1946, Amirault et al. 2013) szintén szerepet játszik a migráció/mobilitás magyarázata szempontjából, mivel feltételezi, hogy „*a bruttó migráció pozitívan kapcsolódik a származási populációk méretéhez a kibocsátó és befogadó helyeken*” (Amirault et al. 2013).

A heurisztikus modell alapján négy specifikus modell került kialakításra mélyebb okozati összefüggések feltáráshoz, melyek: 1) a rövid távú fiatalok bejövő mobilitása, 2) a kimenő ifjúsági mobilitás, 3) a bejövő diákok mobilitása, és 4) a kimenő diákok mobilitása (Hemming et al. 2016).

Az 1-2 modellhez az alábbi hipotéziseket tettük fel (Hemming et al. 2016):

- Az alacsonyabb munkanélküliség és a NEET aránya a bejövő fiatalok mobilitásának magasabb szintjéhez vezet.
- A minimálbér magas szintje a bejövő fiatalok mobilitásának magasabb szintjét eredményezi.
- A magasabb GDP a bejövő fiatalok mobilitásának magasabb szintjéhez vezet, az alacsonyabb GDP a kimenő fiatalok mobilitásához vezet.
- A külföldi közvetlen befektetések (FDI) magasabb szintje és a külföldi vállalkozások foglalkoztatottságának magasabb aránya a bejövő fiatalok mobilitásának magasabb arányához vezet.
- A magasabb HDI a bejövő fiatalok mobilitásának magasabb szintjéhez vezet, míg az alacsonyabb a kimenőt növeli.

A 3-4 modell (a bejövő és kimenő diákok mobilitásának magyarázata) meglehetősen egybehangzó, bár ellentétes irányokat feltételeztünk a kapcsolatok terén. A kimenő diákok mobilitását tekintve feltételeztük, hogy az ifjúsági munkanélküliség emelkedése és az országban tapasztalható alacsony gazdasági fellendülés, a magas idegen

nyelvi készség, az emelkedő szegénységi ráta és az alacsonyabb humán fejlettség elősegíthetik a kimenő diákok mobilitását, hipotéziseink a következők (Hemming et al. 2016):

- Az fiatalok alacsony munkanélküliségi rátája növeli a bejövő hallgatói mobilitást, míg a magasabb növeli a kimenő mobilitást. A szegénység alacsony szintje szintén elősegíti a fiatalok mobilitását, különösen a diákok mobilitását.
- A magasabb GDP a bejövő hallgatói mobilitás magasabb szintjéhez vezet, az alacsonyabb GDP a kimenő diák-mobilitás magasabb szintjét eredményezi. Míg a magas GDP a rövid távú mobilitás (például a diákok mobilitása) előmozdító tényezőjének is tekinthető.
- A magasabb HDI a bejövő hallgatói mobilitás magasabb szintjét eredményezi.
- Minél magasabb az angol tanuló tanulók aránya, és minél magasabb az egy tanulóra jutó nyelvek száma, annál nagyobb a hallgatói mobilitás bejövő aránya.
- A felnőttoktatás magas szintje elősegíti a kimenő hallgatói mobilitást.
- Minél alacsonyabb a K+F-re fordított bruttó hazai kiadás, annál nagyobb a kimenő hallgatói mobilitás.

A modellek elemzéséhez Eurostat panel adatokat használtunk, az Európai Unió és az EFTA 30 országának² indikátorait 2004-2013 között. Az adatbázisunkat teljes sokaságnak³ tekintjük. A klaszterelemzés eredményeképpen a fogadó, centrum országok csoportjait külön vizsgáljuk.⁴ A modellelemzéshez logaritmizált adatokat használtunk, így az együtthatók könnyebben értelmezhetőek, azaz adott magyarázó változó 1%-os változása megmutatja, hány százalékbán befolyásolja a független változót.

² Ausztria, Belgium, Bulgária, Csehország, Ciprus, Dánia, Egyesült Királyság, Észtország, Finnország, Franciaország, Görögország, Hollandia, Horvátország, Írország, Lengyelország, Lettország, Litvánia, Luxemburg, Magyarország, Málta, Németország, Norvégia, Olaszország, Portugália, Románia, Spanyolország, Svájc, Svédország, Szlovákia és Szlovénia.

³ Mivel az Európai Unió és az EFTA alkotta integráció minden országának (az elemzésbe bevont országok teljes listája a mellékletben szerepel) adatát bevontuk az elemzésbe. Ciprust a kiugró értékei miatt kivettük az elemzésből.

⁴ Ausztria, Belgium, Dánia, Egyesült Királyság, Finnország, Franciaország, Hollandia, Írország, Németország, Olaszország és Svédország került, míg a kibocsátó, periférikus országok közé Bulgária, Csehország, Észtország, Görögország, Horvátország, Lengyelország, Lettország, Litvánia, Magyarország, Málta, Portugália, Románia, Spanyolország, Szlovákia és Szlovénia. Norvégia és Luxemburg a magas egy főre jutó GDP értékükkel egy harmadik klasztert alkot, amelyet azonban a továbbiakban külön nem vizsgáltunk. Svájc a hiányzó értékek nagy száma miatt a klaszterek szerinti elemzésből kimaradt.

EREDMÉNYEK

Mint írtuk, elsőként felállítottunk egy-egy lehetséges modellt, azzal kapcsolatban milyen társadalmi és gazdasági tényezők befolyásolják a fiatalok különböző mobilitását. Ezt követően teszteltük a modelleket az unió minden országának 10 éves adatsorára, majd külön-külön a centrum és periféria országokra. Kutatásunk eredményeit a modellekre lebontva mutatjuk be.

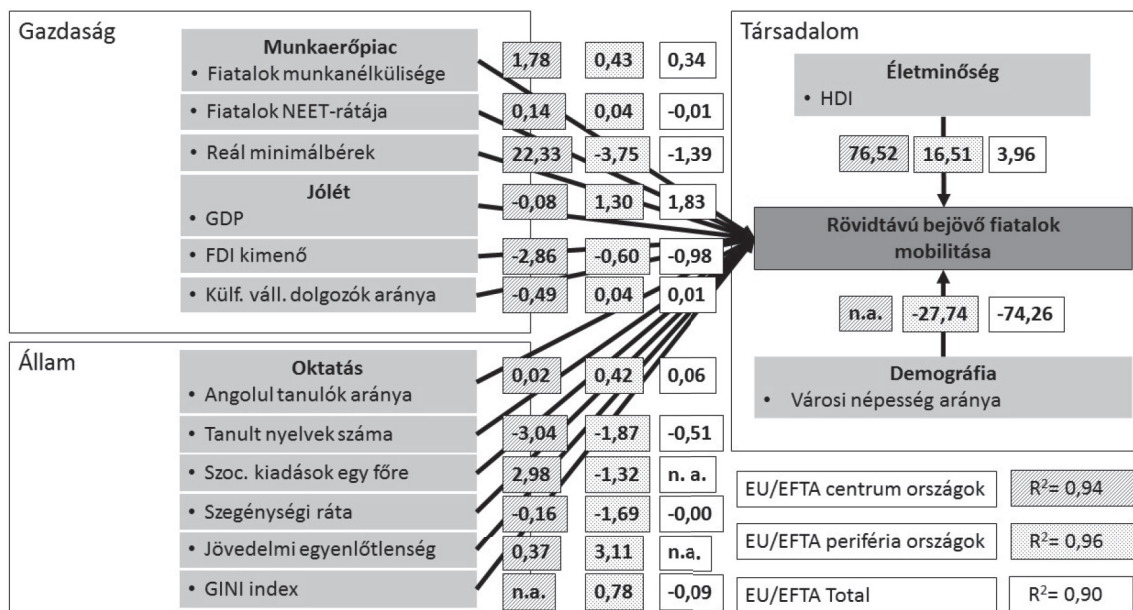
Modell 1 - a fiatalok rövidtávú bejövő mobilitását befolyásoló tényezők

A rövidtávú bejövő mobilitás azon 15-29 év közötti fiatalok mobilitására vonatkozik, akik 3 évnél régebb óta élnek egy EU/EFTA országban, ahol nem állampolgárok. A modellt késleltetés nélkül vizsgáltuk. A teljes sokaság eredményeinek vizsgálata során a fiatalok munkanélkülisége, a GDP, a külföldi ellenőrzött vállalkozások foglalkoztatása, az angolul tanuló aránya és a HDI pozitívan kapcsolódnak a bejövő fiatalokhoz. A minimálbér szintje, a kifelé irányuló FDI, a tanult idegen nyelvek száma és a GINI-index negatív kapcsolatban vannak a bejövő fiatalokkal.

A vizsgálatba bevont változók összesen 90%-ban magyarázzák a fiatalok bejövő mobilitásának alakulását, ami magasnak tekinthető (1. ábra).

A klaszterenkénti vizsgálat során a magyarázó erő magasabbnak bizonyult, ami az országok közötti különbségek jelentőségét tükrözi. A centrum/fogadó országokban a fiatalok munkanélküliségi aránya, a NEET ráta, a minimálbér, az angolul tanuló aránya, a szociális kiadások, a jövedelemegegyenlőtlenség és a HDI pozitív kapcsolatban állnak a bejövő fiatalok mobilitásával, míg a GDP, az FDI, a külföldi ellenőrzött vállalatoknál foglalkoztatottak aránya, a tanult idegen nyelvek száma, a szegénységi ráta és a városi népesség aránya negatív kapcsolatban állnak. A periférián/a küldő országokban a fiatalok munkanélkülisége, a NEET arány, a GDP, a külföldiek által ellenőrzött vállalkozásokban foglalkoztatottak aránya, az angolul tanuló diákok aránya, az egyenlőtlenségi mutatók és a HDI egyenes arányban állnak a bejövő ifjúsági mobilitással, míg a minimálbér, külföldi működőtőke, a tanult idegen nyelvek száma, a szociális védelem kiadásai, a szegénységi ráta és a városi népesség aránya negatív kapcsolatban állnak vele.

1. ábra: A rövidtávú bejövő mobilitás okait vizsgáló modell eredményei

A nyilakon szereplő számok a parciális együttható értékek

Forrás: saját szerkesztés

A klaszterek között a következő különbségek jelentek meg: A magasabb minimálbér mellett a fiatalok mobilitása a centrum országokban emelkedik, míg a periféria országokban csökken. A magasabb GDP csak a periféria országokban támogatja a mobilitást. A szociális kiadások magasabb szintjével a bejövő mobilitást a centrum országokban támogatják, a periféria országaiban viszont akadályozzák. A HDI sokkal erősebb előmozdító hatással van a fiatalok mobilitására a centrum országokban, mint a periférián (1. melléklet).

Modell 2 - a befejezett kimenő/visszatérő mobilitást befolyásoló tényezők

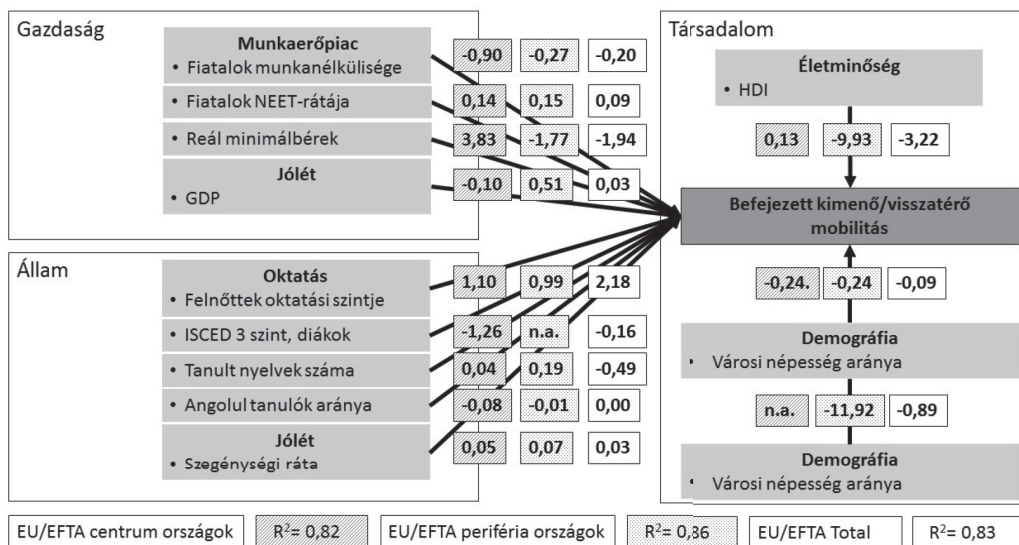
A „Befejezett kimenő/visszatérő mobilitás” kifejezés olyan fiatalokra vonatkozik, akik a felmérés előtt pontosan egy évvel külföldön tartózkodtak. Így a mutató csak a befejezett és leginkább rövid távú mobilitásokra terjed ki. A lefedett információk a 15-29 éves fiatalokra vonatkoznak, akik az adott országban élnek és külföldre költöztek egy másik EU-28 / EFTA országba. A modellt egy év késéssel számítottuk ki (2. ábra).

Mindhárom modellben a fiatalok munkanélküliségi rátájának magasabb szintje a kimenő ifjúsági mobilitás alacsonyabb szintjéhez kapcsolódik, míg a magasabb NEET arány a magasabb, kimenő ifjúsági mobilitáshoz kapcsolódik. A minimálbér emelése csökkentette a külföldre érkező fiatalok mobilitását a periféria/küldő országokban, és még tovább növelte azt a centrum/fogadó országokban. A magasabb GDP növeli a kimenő mobilitást a periféria/küldő országokban, viszont csökkenti azt a centrum/fogadó országokban. Minél magasabb a felsőfokú végzettségük aránya, annál nagyobb a kimenő ifjúsági mobilitás mindhárom modellben.

A szakképzésben résztvevő diákok aránya fordított arányban áll a kimenő mobilitással, mivel feltételezhető, hogy a szakképzésben részt vevő hallgatók aránya az alacsonyabb iskolai végzettséget tükrözi. Az idegen nyelvi jártassági mutatókkal való kapcsolat ellentmondásos és túl kevés a rendelkezésre álló adat az értelmezéshez. A szegénységi mutató hatásait is figyelmen kívül lehet hagyni a sok hiányzó adat miatt. A legjelentősebb hatások a társadalmi mutatókhoz kapcsolódnak: a HDI alacsonyabb szintje a periféria/küldő országokban a kimenő fiatalok mobilitásának magasabb szintjéhez vezet, csökkenti viszont a mobilitást a centrum/fogadó országokban. A külföldi népesség arányának növekedése a kimenő fiatalok mobilitásának alacsonyabb szintjét eredményezi minden modellben. A vidéki népesség magasabb aránya a kimenő ifjúsági mobilitás magasabb szintjét eredményezi, de erősebb hatással van a periféria/küldő országokban, mint a centrum országokban (2. melléklet).

A kimenő fiatalok mobilitására a periféria/küldő országokban különösen az alacsonyabb minimálbér, az alacsonyabb HDI és az alacsonyabb urbanizációs szint van hatással. Ez a tipikus „push” tényezőket mutatja, amelyek a társadalmi-gazdasági jellegű mobilitási folyamatok okai. A centrum/fogadó országok számára azonban a fiatalok visszatérésének legfontosabb tényezője a magas minimálbér és magas iskolázottsági szint. Itt feltételezhetjük, hogy a mobilitás okai inkább értékközpontúak (például az oktatási mobilitás), ezért a források jó bérek és az iskolázott szülők számára szükségesek, ezért a mobilitást nem kényszerítik gazdasági problémák.

2. ábra: A befejezett/visszatérő mobilitás okait vizsgáló modell eredményei

A nyílakon szereplő számok a parciális együttható értékek

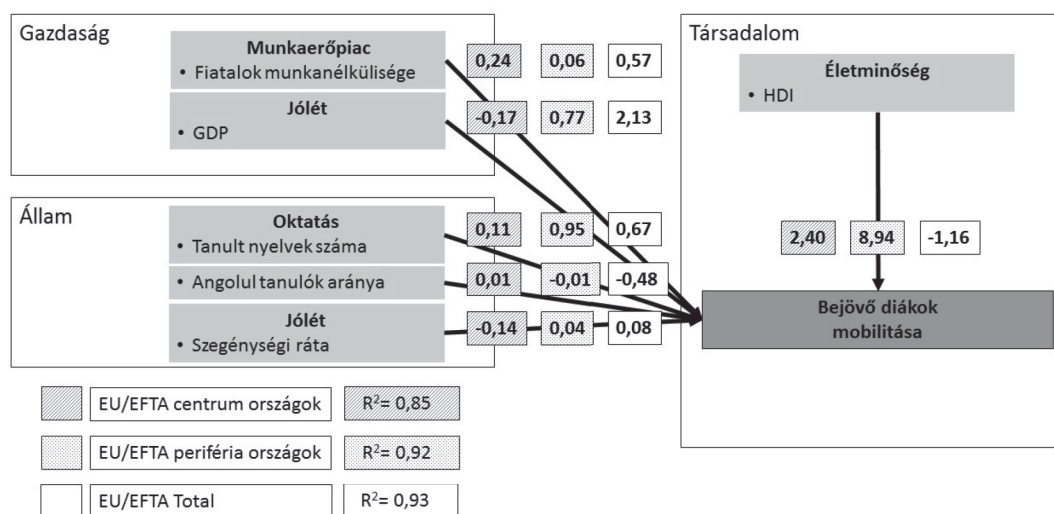
Forrás: saját szerkesztés

Modell 3 - bejövő diákok mobilitását befolyásoló tényezők

A diákok mobilitásának vizsgálatokor figyelembe kell venni, hogy az EU mobilitási programjai a gazdasági válság idején is elősegítik a mobilitást. Így a gazdasági válságot és más munkaerő-piaci körülményeket közvetlenül nem érinti az EU-n belüli program-mobilitás. A bejövő hallgatói mobilitást a centrum/fogadó országokban növeli a magasabb ifjúsági munkanélküliségi ráta, a tanult

nyelvek számának és az angolul tanulók arányának emelkedése, valamint a magasabb humán fejlettség. Az egy főre jutó GDP és a szegénységi ráta emelkedése viszont a bejövő diákok mobilitásának csökkenését eredményezi (3. melléklet). A periféria/küldő országok esetén az előbbiekhöz képest a GDP és a HDI vonatkozásában tapasztalható eltérés: a periféria országok esetén mindkét indikátor pozitív kapcsolatban áll a bejövő diákok mobilitásával (3. ábra).

3. ábra: A bejövő hallgatói mobilitás okait vizsgáló modell eredményei

A nyílakon szereplő számok a parciális együttható értékek

Forrás: saját szerkesztés

Modell 4 - a kimenő diákok mobilitását befolyásoló tényezők

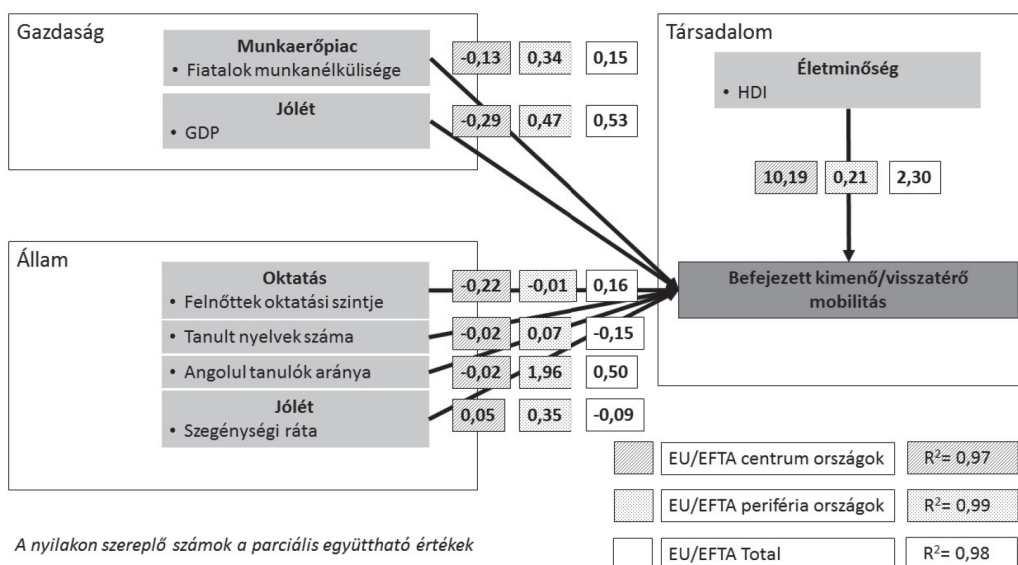
A modellben 1 éves késleltetéssel számoltuk. A centrum/fogadó országok modellje a kimenő diákok mobilitásának varianciáját 97%-ban magyarázza. A fiatalok munkanélküliségi rátája, a GDP, az iskolázottsági szint, az angolul tanuló diákok aránya és a tanult idegen nyelvek száma fordított arányosságban áll a kimenő diákok mobilitásával, a szegénységi ráta és a HDI szintje pedig egyenes arányosságban. Az iskolázottsági szint és a kimenő mobilitás közötti fordított irányú kapcsolat annak tudható be, hogy a külföldön folytatott tanulmányokhoz sokszor kevés tapasztalat is elégséges, ha a hazai tanulmányi körülmények elégségesek. De az együttható meglehetősen alacsony, így az eredményt nem szabad túlértékelni (4. ábra).

A periféria országokban szintén magas a magyarázott variancia, a modell a kimenő diákok mobilitásának 99%-át magyarázza, és a hatások irányai többnyire ellentétesek a centrum országokéval.

A magasabb munkanélküliségi ráta, a magasabb GDP, a tanult nyelvek számának emelkedése, az angolul tanuló diákok arányának emelkedése és a HDI emelkedése növeli a kimenő diákok mobilitását. Egyedül az iskolázottsági szint hatása ellentétes: ez minél magasabb, annál kevésbé jellemző a diákok kivándorlása a periféria országokban (4. melléklet).

A klaszterek közötti különbségek nyilvánvalóak, még akkor is, ha a magasabb humán fejlettség mindkét országcsoportban mobilitásra ösztönző tényező. Az egy főre jutó GDP emelkedése csupán a periféria országok esetén segíti elő a kimenő diákok mobilitását.

4. ábra: Kimenő hallgatói mobilitás okait vizsgáló modell eredményei

Forrás: saját szerkesztés

ÖSSZEFOGLALÁS

A modellszámítások eredményeképp kijelenthető, hogy a hipotéziseink nagy része elfogadásra került a vizsgálatok után. A kimenő mobilitás vizsgálatánál azon feltevéseink, hogy a kedvezőtlen munkaerő-piaci feltételek, az alacsony gazdasági fellendülés (csupán a centrum országokban), a magasabb iskolai végzettség, a tanult nyelvek számának emelkedése, valamint a rosszabb életkörülmények segíthetik a kimenő fiatalokat mobilitás szempontjából, igazolásra került.

A bejövő mobilitás esetén a GDP és a HDI növekedése, az angolul tanulók számának emelkedése, a szegénységi ráta csökkenése valóban fokozza a fiatalok bejövő mobilitását.

A bejövő diákok mobilitásának vizsgálatakor feltételeztük, hogy a kedvező munkaerő-piaci körülmények, a magas idegennyelv-tudás, az alacsony szegénységi ráta és a jó életkörülmények elősegíthetik a bejövő diákok mobilitását, amelyek közül több a teljes sokaságra, míg egyes hipotézisek a klaszterek valamelyikére bizonyítást nyertek.

A kimenő diákok mobilitásánál feltételeztük, hogy a fiatalok munkanélküliségének magas aránya és az országban tapasztalható alacsony fellendülés, magas idegen nyelvi készség, magas szegénységi ráta és alacsonyabb életkörülmények elősegíthetik a kimenő diákok mobilitását. Az egy főre jutó GDP csökkenése csupán a centrum országokban eredményezte a kimenő diákok mobilitásának fokozódását, a HDI emelkedése azonban mindhárom vizsgált modell esetén növelte a kimenő diákok mobilitását. Ennek magyarázata az lehet, hogy az életkörülmények javulásával a fiatalok számára „kitágul a világ”, egyre több lehetőségük van az életben és egyre többen döntenek úgy, hogy élnek is ezekkel a lehetőségekkel.

Eredményeinkkel egy Európai Mobilitási Stratégia kidolgozásához nyújtunk alapot, ahol reményeink szerint a makrogazdasági elemzés eredményeivel alátámasztott javaslatink segítenek a mobilitás minden változatának támogatásában.

HIVATKOZÁSOK

- Amirault, D., Munnik, D. D. and Miller, S. (2013), "Explaining Canada's regional migration patterns", *Bank of Canada Review*, 16-28
- Anacka, M., Matejko, E. and Nestorowicz, J. (2013), "Ready to move - liquid return to Poland", In Glorius, B., Grabowska-Lusinska, I. Kuvik, A. (eds.): *Mobility in Transition: Migration Patterns after EU Enlargement*, 277-307
- Bartram, D. (2011), "Economic Migration and Happiness: Comparing Immigrants' and Natives' Happiness Gains from Income", *Social Indicators Research*, **103** 1, 57-76
- Bartram, D. (2013), "Happiness and 'economic migration': A comparison of Eastern European migrants and stayers", *Migration Studies*, **1** 2, 156-75
- Borjas, G. (1999), "Immigration and welfare magnets," *NBER working paper series no. 6813*. Cambridge, MA: National Bureau of Economic Research
- Cai, R., Esipova, N., Oppenheimer, M. and Feng, S. (2014), "International migration desires related to subjective well-being", *IZA Journal of Migration*, **3** 8,
- Chindarkar, N. (2014), "Is subjective well-being of concern to potential migrants from Latin America?" *Social Indicators Research*, **115** 1, 159-82
- d'Hombres, B., and Nunziata, L. (2016), "Wish you were here? Quasi-experimental evidence on the effect of education on self-reported attitude toward immigrants", *European Economic Review*, **90** 201-24
- De Jong, G. F., Chamrathirong, A. and Tran, Q.-G. (2002), "For Better, for Worse: Life Satisfaction Consequences of Migration", *International Migration Review*, **36** 3, 838-63
- Docquier, F. and Marfouk, A. (2006), "International migration by educational attainment 1990-2000" in C. Odzen and M. Schiff (Eds): *International Migration, Remittances and the Brain Drain*, London: Palgrave Macmillan, 15-299
- Docquier, F. and Rapoport, H. (2012), "Globalization, Brain Drain, and Development", *Journal of Economic Literature*, **50** 3, 681-730
- Dodani, S., and Laporte, R. E. (2005), "Brain drain from developing countries: how can brain drain be converted into wisdom gain?" *Journal of the Royal Society of Medicine*, **98** 11, 487-91
- Donato, K. M. (1993), "Current Trends and Patterns of Female Migration: Evidence from Mexico," *International Migration Review*, **27** 4, 748-71
- Giulietti, C., Wahba, J. (2012), "Welfare Migration" In T. I. f. t. S. o. Labour (Ed.), *Discussion Paper* 6450
- Graham, C. and Markowitz, J. (2011), "Aspirations and Happiness of Potential Latin American Immigrants", *Journal of Social Research and Policy*, **2** 2, 9-25
- Haas, H. de. (2011), "The determinants of international migration" *Working Papers* Vol. 32. Oxford: International Migration Institute (IMI).
- Hannerz, U. (1992), *Cultural Complexity: Studies in the Social Organization of Meaning*, New York: Columbia Press
- Harris, J. R. and Todaro, M. P. (1970), "Migration, Unemployment and Development: A Two-Sector Analysis" *The American Economic Review*, **60** 126-42
- Hemming, K., Tillmann, F. és Reißig, B. (Eds.), "Final Work Package Report WP2 Sampling and secondary analyses of macro data of youth mobility in Europe and the partner countries". *Part of the MOVE-project: Mapping mobility – pathways, institutions and structural effects of youth mobility. Public Report*. Halle/Saale: DJI, 2016 Available at: <http://move-project.eu/reports-publications/>
- Kincses Á. – Rédei M. (2010), "Centrum-periféria kérdések a nemzetközi migrációban", *Tér és Társadalom*, **XXIV** 4, 301-10
- Manafi, I., Marinescu, D., Roman, M., Hemming, K. (2017), "Mobility in Europe: Recent Trends from a Cluster Analysis", *Amfiteatru Economic*, **46** 19, 711-26
- Massey, D. S. and Espinosa, K. E. (1997), "What's Driving Mexico-U.S. Migration? A Theoretical, Empirical, and Policy Analysis", *American Journal of Sociology*, **102** 4, 939-99
- Muenz, R. (2013), "Demography and migration. An outlook for the 21st century," *Policy Brief* September, Migration Policy Institute
- Ostrachshenko, V. and Popova, O. (2014a), "Life (Dis)Satisfaction and the Intention to Migrate: Evidence from Central and Eastern Europe," *Journal of Socio-Economics*, **48** 40-9
- Ostrachshenko, V. and Popova, O. (2014b), "Satisfaction Consequences of Migration," *International Migration Review*, **36** 3, 838-63
- Quinn, M. A., and Rubb, S. (2005), "The Importance of Education-Occupation Matching in Migration Decisions," *Demography*, **42** 1, 153-67
- Ravenstein, E. G. (1885), "The Laws of Migration", *Journal of the Statistical Society of London*, **48** 2, 167-235
- Rédei M. (2009), "Tanulmányi célú mozgás" Budapest: Reg-Info Kiadó
- Salt, J., Millar, J. (2006), "In whose interests? IT migration in an interconnected world", *Population, Space and Place*, **13** 41-58
- Senik, C. (2011), "The French Unhappiness Puzzle: The Cultural Dimension of Happiness" *IZA Discussion Paper* 6175
- Stark, O., Taylor, J. E. (1991), "Migration Incentives, Migration Types: The Role of Relative Deprivation," *The Economic Journal*, **101** 408, 1163-78
- Wallerstein, I. (1979), *The Capitalist World-Economy*, Cambridge University Press
- Yang, X., Guo, F. (1999), "Gender Differences in Determinants of Temporary Labor Migration in China: A Multilevel Analysis", *International Migration Review*, **33** 4, 929-53
- Zipf, G. K. (1946), "The P1P2D Hypothesis: On the Intercity Movement of Persons", *American Sociological Review*, **11** 6, 677-86

Dabasi Halász Zsuzsanna PhD, egyetemi docens
alkduf@uni-miskolc.hu

Siposné Nándori Eszter PhD, adjunktus
stsne@uni-miskolc.hu
Miskolci Egyetem Gazdaságtudományi Kar
Világ és Regionális Gazdaságtan Intézet

Ilyés Csaba, tudományos segédmunkatárs
hgilyes@uni-miskolc.hu
Miskolci Egyetem Műszaki Földtudományi Kar
Környezetgazdálkodási Intézet

An examination of the connection between the economic and social processes and the mobility of young people in Europe

THE AIMS OF THE PAPER

In the EUROPA 2020 Strategy, particular attention has been paid to the mobility, migration, employment and training of the young generation as an important pillar of smart sustainable economic growth. Our aim was to provide policy-makers with scientifically based information on their decision-making on the mobilization of young people.

METHODOLOGY

Most researches examine the question at micro level, and the reasons and motivations are perceived as an individual qualitative criterion. In this article, we present a section of our research in which we tried to explore the contexts in Europe, the mobility of students and the surrounding economic and social environment by analyzing a number of macroeconomic parameters. On the one hand, we have looked at the whole of the European Union, then separately in the more receptive center and more periphery areas. The MOVE project, launched in 2015, assured that the right amount of data were made available to select the 2003-2014 period for our analyzes.

MOST IMPORTANT RESULTS

When examining the causes of outbound and inbound mobility, it can be clearly stated that the main motivating factors are among others, the unfavorable labor market conditions, the low economic upswing, higher education levels and worse living conditions. While the GDP and HDI growth, the decline in the poverty rate is the main driving force behind incoming mobility.

RECOMMENDATIONS

Based on our results we can conclude that a number of macroeconomic factors shape or influence the degree of mobility, we have quantified these effects by several model analyzes. With our research, policy-makers have come to rely on computational support for handling mobility within Europe.

Keywords: mobility, young people, causes of migration, macroeconomic analysis, European Union

MELLÉKLETEK

1. melléklet

Model 1	Függő változó: <i>Fiatalok rövid távú bejövő mobilitása</i>					
	Magyarázó változók	Együttható	p-érték	VIF	Egyéb változók	
EU/EFTA központi-fogadó országok ¹	<i>Fiatalok munkanélküliségi rátája</i>	1,282	0,4198	4,425	DW-test	1,527
	<i>Nem dolgozó, tanuló fiatalok (NEET)</i>	0,135	0,7274	2,365		
	<i>Reál minimál bérek</i>	22,334	0,0923	1,509		
	<i>GDP (EURO per fő)</i>	-0,077	0,9824	4,569		
	<i>FDI - kimenő</i>	-2,855	0,1534	2,365		
	<i>Külföldi tulajdonú vállalatnál dolgozók aránya</i>	-0,488	0,0201	3,245	R ²	0,936
	<i>Angolul tanulók aránya (%)</i>	0,022	0,8985	3,689		
	<i>Tanult nyelvek száma</i>	-3,041	0,6136	2,587		
	<i>Szociális kiadások egy főre vetítve</i>	2,978	0,4951	4,814		
	<i>Jövedelmi egyenlőtlenség</i>	0,373	0,8756	4,257		
	<i>Szegénységi ráta (%)</i>	-0,161	0,8875	1,336		
	<i>Human Development Index</i>	76,515	0,0456	3,201		
	<i>Városi lakosság aránya</i>	-74,263	0,0788	4,487		
EU/EFTA periféria-küldő országok ²	<i>Fiatalok munkanélküliségi rátája</i>	0,430	0,3506	2,042	DW-test	2,108
	<i>Nem dolgozó, tanuló fiatalok (NEET)</i>	0,035	0,7617	4,614		
	<i>Reál minimál bérek</i>	-3,748	0,0855	3,259		
	<i>GDP (EURO per fő)</i>	1,295	0,2366	3,227		
	<i>FDI - kimenő</i>	-0,595	0,3338	4,355		
	<i>Külföldi tulajdonú vállalatnál dolgozók aránya</i>	0,043	0,7633	2,974	R ²	0,964
	<i>Angolul tanulók aránya (%)</i>	0,416	0,1350	1,028		
	<i>Tanult nyelvek száma</i>	-1,867	0,2776	3,695		
	<i>Szociális kiadások egy főre vetítve</i>	-1,324	0,4833	1,028		
	<i>Jövedelmi egyenlőtlenség</i>	3,112	0,3347	3,085		
	<i>GINI index</i>	0,781	0,7410	1,082		
	<i>Szegénységi ráta (%)</i>	-1,685	0,3362	1,423		
	<i>Human Development Index</i>	16,512	0,4258	1,634		
<i>Városi lakosság aránya</i>	-24,740	0,2446	1,587			

1. melléklet folytatása

Total³	<i>Fiatalok munkanélküliségi rátája</i>	0,338	0,3221	2,818	DW-test	1,448
	<i>Nem dolgozó, tanuló fiatalok (NEET)</i>	-0,005	0,9771	3,825		
	<i>Reál minimál bérek</i>	-1,389	0,5674	3,285		
	<i>GDP (EURO per fő)</i>	1,833	0,1480	3,285		
	<i>FDI - kimenő</i>	-0,978	0,0550	4,853		
	<i>Külföldi tulajdonú vállalatnál dolgozók aránya</i>	0,005	0,9614	1,479	R²	0,900
	<i>Angolul tanulók aránya (%)</i>	0,059	0,6391	2,730		
	<i>Tanult nyelvek száma</i>	-0,510	0,6029	2,678		
	<i>GINI index</i>	-0,089	0,6484	2,044		
	<i>Szegénységi ráta (%)</i>	-0,003	0,9733	1,911		
<i>Human Development Index</i>	3,961	0,8096	1,768			

¹ Fix hatás modell, 11 ország (DE, AT, BE, DK, FI, FR, IE, IT, NL, SE, UK), 6 magyarázó változó, 11 év

² Fix hatás modell, 15 ország (HU, RO, ES, BG, HR, CZ, EE, EL, LV, LT, MT, PL, PT, SK, SI), 6 magyarázó változó, 11 év

³ Fix hatás modell, 30 ország (DE, AT, BE, DK, FI, FR, IE, IT, NL, SE, UK, HU, RO, ES, BG, HR, CZ, EE, EL, LV, LT, MT, PL, PT, SK, SI, LU, NO, CH, IS), 6 magyarázó változó, 11 év

Forrás: saját szerkesztés

2. melléklet

Model 2	Függő változó: Minden kifelé irányú mobilitás egy évvel a felmérés előtt EU/EFTA országokból					
	Magyarázó változók	Együttható	p-érték	VIF	Egyéb változók	
EU/EFTA központi-fogadó országok¹	<i>Fiatalok munkanélküliségi rátája</i>	-0,896	0,153	1,190	DW-test	2,140
	<i>Nem dolgozó, tanuló fiatalok (NEET)</i>	0,139	0,481	1,140		
	<i>Reál minimál bérek</i>	3,826	0,444	2,430	R²	0,815
	<i>GDP (EURO per fő)</i>	-0,102	0,951	3,765		
	<i>Felnőttek iskolázottsági szintje</i>	1,095	0,650	2,867		
	<i>ISCED level 3-VOC szint</i>	-1,260	0,091	2,744		
	<i>Tanult nyelvek száma</i>	0,041	0,974	2,528		
	<i>Angolul tanulók aránya (%)</i>	-0,079	0,222	1,045		
	<i>Szegénységi ráta (%)</i>	0,052	0,536	2,343		
	<i>Human Development Index</i>	0,130	0,990	4,895		
	<i>Külföldi lakosság aránya</i>	-0,085	0,701	4,891		
	<i>Városi lakosság aránya</i>	-0,892	0,924	3,598		

2. melléklet folytatása

EU/EFTA periféria- küldő országok²	<i>Fiatalok munkanélküliségi rátája</i>	-0,309	0,098	1,952	DW-test	1,672	
	<i>Nem dolgozó, tanuló fiatalok (NEET)</i>	0,156	0,159	1,305			
	<i>Reál minimál bérek</i>	-1,722	0,090	1,207			
	R²	<i>GDP (EURO per fő)</i>	0,506	0,198	3,035	R²	0,645
		<i>Felnőttek iskolázottsági szintje</i>	1,024	0,222	1,204		
		<i>ISCED level 3-VOC szint</i>	0,0512	0,846	1,882		
		<i>Tanult nyelvek száma</i>	0,233	0,708	4,433		
		<i>Angolul tanulók aránya (%)</i>	-0,017	0,855	4,730		
		<i>Szegénységi ráta (%)</i>	0,074	0,394	4,444		
		<i>Human Development Index</i>	-10,974	0,152	2,854		
		<i>Külföldi lakosság aránya</i>	-0,234	0,119	1,879		
		<i>Városi lakosság aránya</i>	13,254	0,047	2,578		
Total³		<i>Fiatalok munkanélküliségi rátája</i>	-0,196991	0,127	2,755		
	<i>Nem dolgozó, tanuló fiatalok (NEET)</i>	0,0904378	0,332	5,070			
	<i>Reál minimál bérek</i>	-1,93914	0,004	1,708			
	<i>GDP (EURO per fő)</i>	0,1307	0,668	5,049			
	R²	<i>Felnőttek iskolázottsági szintje</i>	0,0111622	0,781	2,272	R²	0,832
		<i>Tanult nyelvek száma</i>	-0,489867	0,136	2,346		
		<i>Szegénységi ráta (%)</i>	0,0326397	0,489	1,865		
		<i>Human Development Index</i>	-3,22319	0,492	1,272		
		<i>Felnőttek iskolázottsági szintje</i>	2,17723	<0,0001	4,545		
		<i>ISCED level 3-VOC szint</i>	-0,159642	0,149	3,780		
		<i>Külföldi lakosság aránya</i>	-0,243671	0,032	2,725		

¹ Fix hatás modell, 11 ország (DE, AT, BE, DK, FI, FR, IE, IT, NL, SE, UK), 6 magyarázó változó, 11 év

² Fix hatás modell, 15 ország (HU, RO, ES, BG, HR, CZ, EE, EL, LV, LT, MT, PL, PT, SK, SI), 6 magyarázó változó, 11 év

³ Fix hatás modell, 30 ország (DE, AT, BE, DK, FI, FR, IE, IT, NL, SE, UK, HU, RO, ES, BG, HR, CZ, EE, EL, LV, LT, MT, PL, PT, SK, SI, LU, NO, CH, IS), 6 magyarázó változó, 11 év

Forrás: saját szerkesztés

3. melléklet

Model 3	Függő változó: Bejövő diákok mobilitása					
	Magyarázó változók	Együttható	p-érték	VIF	Egyéb változók	
EU/EFTA központi-fogadó országok ¹	<i>Fiatalok munkanélküliségi rátája</i>	0,453	0,0003	1,889	DW-test	1,509
	<i>GDP (EURO per fő)</i>	1,863	0,0000	2,286		
	<i>Angolul tanulók aránya (%)</i>	-0,120	0,8524	1,825	R ²	0,752
	<i>Tanult nyelvek száma</i>	0,343	0,0,1611	1,703		
	<i>K+F kiadások értéke</i>	—0,002	0,4438	1,974		
	<i>Szegénységi ráta (%)</i>	—0,009	0,9118	1,388		
	<i>Human Development Index</i>	-5,772	0,0111	1,865		
EU/EFTA periféria-küldő országok ²	<i>Fiatalok munkanélküliségi rátája</i>	0,066	0,0041	1,628	DW-test	1,151
	<i>GDP (EURO per fő)</i>	2,193	0,0000	1,620		
	<i>Angolul tanulók aránya (%)</i>	-0,221	0,6143	2,518		
	<i>Tanult nyelvek száma</i>	0,652	0,1218	1,184	R ²	0,7699
	<i>Szegénységi ráta (%)</i>	0,772	0,1583	2,754		
	<i>K+F kiadások értéke</i>	-0,520	0,1678	1,546		
	<i>Human Development Index</i>	8,873	0,2009	1,202		
Total ³	<i>Fiatalok munkanélküliségi rátája</i>	0,605	<0,0001	1,363	DW-test	0,966
	<i>GDP (EURO per fő)</i>	2,201	<0,0001	1,507		
	<i>Angolul tanulók aránya (%)</i>	-0,438	0,2164	1,709		
	<i>Tanult nyelvek száma</i>	0,652	0,0265	1,718	R ²	0,7133
	<i>Szegénységi ráta (%)</i>	0,0738	0,5189	1,171		
	<i>K+F kiadások értéke</i>	-0,102	0,3710	1,589		
	<i>Human Development Index</i>	-0,272	0,9419	1,102		

¹ Fix hatás modell, 11 ország (DE, AT, BE, DK, FI, FR, IE, IT, NL, SE, UK), 6 magyarázó változó, 11 év

² Fix hatás modell, 15 ország (HU, RO, ES, BG, HR, CZ, EE, EL, LV, LT, MT, PL, PT, SK, SI), 6 magyarázó változó, 11 év

³ Fix hatás modell, 30 ország (DE, AT, BE, DK, FI, FR, IE, IT, NL, SE, UK, HU, RO, ES, BG, HR, CZ, EE, EL, LV, LT, MT, PL, PT, SK, SI, LU, NO, CH, IS), 6 magyarázó változó, 11 év

Forrás: saját szerkesztés

4. melléklet

Model 4	Függő változó: Kimenő diákok mobilitása					
	Magyarázó változók	Együttható	p-érték	VIF	Egyéb változók	
EU/EFTA központi-fogadó országok ¹	<i>Fiatalok munkanélküliségi rátája</i>	0,0928	0,4110	1,887	DW-test	2,915
	<i>GDP (EURO per fő)</i>	1,397	0,6864	3,639		
	<i>Felnőttek iskolázottsági szintje</i>	-2,580	0,6393	2,978	R ²	0,5218
	<i>Tanult nyelvek száma</i>	0,846	0,6654	1,888		
	<i>Angolul tanulók aránya (%)</i>	0,242	0,9516	1,652		
	<i>Szegénységi ráta (%)</i>	0,234	0,7202	1,693		
	<i>K+F kiadások értéke</i>	-0,810	0,7136	1,947		
	<i>Human Development Index</i>	16,83	0,2620	1,812		
EU/EFTA periféria-küldő országok ²	<i>Fiatalok munkanélküliségi rátája</i>	-0,126	0,3274	1,631	DW-test	2,357
	<i>GDP (EURO per fő)</i>	0,384	0,1080	1,713		
	<i>Felnőttek iskolázottsági szintje</i>	0,677	0,1088	4,586	R ²	0,986
	<i>Tanult nyelvek száma</i>	-0,265	0,3574	2,576		
	<i>Angolul tanulók aránya (%)</i>	0,078	0,7044	3,371		
	<i>Szegénységi ráta (%)</i>	0,024	0,09353	4,325		
	<i>K+F kiadások értéke</i>	0,4758	0,0242	3,006		
	<i>Human Development Index</i>	-8,646	0,0479	1,202		
Total ³	<i>Fiatalok munkanélküliségi rátája</i>	0,1134	0,5272	1,377	DW-test	2,523
	<i>GDP (EURO per fő)</i>	0,427	0,2150	2,151		
	<i>Felnőttek iskolázottsági szintje</i>	0,187	0,7634	2,132		
	<i>Tanult nyelvek száma</i>	0,0342	0,9217	1,482		
	<i>Angolul tanulók aránya (%)</i>	0,134	0,6750	1,346	R ²	0,9744
	<i>Szegénységi ráta (%)</i>	-0,069	0,7982	1,420		
	<i>K+F kiadások értéke</i>	0,0935	0,7220	1,598		
	<i>Human Development Index</i>	1,455	0,7637	1,116		

¹ Fix hatás modell, 11 ország (DE, AT, BE, DK, FI, FR, IE, IT, NL, SE, UK), 6 magyarázó változó, 11 év

² Fix hatás modell, 15 ország (HU, RO, ES, BG, HR, CZ, EE, EL, LV, LT, MT, PL, PT, SK, SI), 6 magyarázó változó, 11 év

³ Fix hatás modell, 30 ország (DE, AT, BE, DK, FI, FR, IE, IT, NL, SE, UK, HU, RO, ES, BG, HR, CZ, EE, EL, LV, LT, MT, PL, PT, SK, SI, LU, NO, CH, IS), 6 magyarázó változó, 11 év

Forrás: saját szerkesztés